Eesti metsaomanike uuringu 2019 tulemustest

MIHKEL KANGUR
Tallinna Ülikooli ökoloogia keskuse vanemteadur

MARTIN KÜTTIM
Tallinna Ülikooli ökoloogia keskuse nooremteadur

Metsaomanike mõtteviisis on toimunud tähelepanuväärne muutus metsaomandi kasutamise eesmärkides.

2019. aasta suvel viisid Tallinna Ülikool ja Turu-uuringute AS Erametsakeskuse tellimusel läbi Eesti metsaomanike uuringu[1]. Uuringu eesmärk oli saada ülevaade metsaomanike arusaamadest, väärtushinnangutest, teadmistest ning kavatsustest oma metsade kasutamisel. Küsitluse tulemused on üks sisendeid metsandust puudutavate meetmete väljatöötamisel Eesti metsanduse arengukavas aastateks 2021–2030 ning Eesti Ühise Põllumajanduspoliitika strateegiakava metsanduskomponendi kavandamisel. Käesolevas artiklis tuuakse uuringust välja olulisemad kohad, mis iseloomustavad kõige enam metsanduses toimunud muutusi ning erametsaomanike seisukohti neis küsimustes.

UURINGU METOODIKA. Uuringu raames läbiviidud küsitluste sihtrühmaks olid Eesti erametsaomanikud. Maa-ameti andmetel on Eestis umbes 78 300 majandatava metsamaaga erametsaomanikku, kellest enamik, 94 protsenti, on füüsilised isikud ja kuus protsenti juriidilised isikud. Küsitlusankeedi koostamisel lähtuti andmete võrdluse võimaldamiseks 2001. aastal Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskuse ning Statistikaameti läbi viidud erametsaomanike küsitluses „Metsandusliku nõuande vajadus“ kasutatud ankeedist (Metsakaitse ja… 2001).

Andmete kogumine toimus 20. maist kuni 19. juunini 2019 veebi- ja telefoniküsitluse kombineeritud meetodil. Küsitlusele vastas 1008 metsaomanikku, kellest 85 protsenti täitsid küsimustiku veebis ning 15 protsenti telefoni teel. Uuringu andmed on esitatud kaalutuna lähtuvalt valimiisikute juriidilisest staatusest ning metsaomandi pindala suurusest. Uuringutulemuste esitlemisel on kasutatud võrdlusmaterjalina andmeid varasematest uuringutest, nagu „Metsaomanike kavatsuste uuring 2011. aastal“ (OÜ Eesti Metsakeskus 2012); „Metsa mitmekülgse kasutamise uuring aastal 2008“ (Turu-uuringute AS 2008) ja Erametsaomanike küsitlusuuring „Metsandusliku nõuande vajadus“ aastal 2001 (Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskus 2001).

[1] Uuringu lõppraport (Turu-uuringute AS, Tallinna Ülikool 2019) on Erametsakeskuse kodulehel: https://www.eramets.ee/wp-content/uploads/2019/10/Erametsaomanike-uuringu-2019-aruanne.pdf.

UURINGU TULEMUSTEST. Erametsaomaniku koondportree. Keskmine Eesti erametsaomanik on 56aastane teise taseme haridusega tööl käiv mees. Tal on alla kümne hektari metsa, mille ta on saanud pärandusena. Metsa ainuomanikuna elab ta maa-asulas oma metsa lähedal. Tema metsas pole looduskaitseliste või muinsuskaitseliste piirangutega objekte. Suuri investeeringuid või kulutusi metsa majandamisele ta ei plaani. Peamine tulu metsast on tema jaoks puidu ja metsaandide kogumine oma tarbeks. Metsa loodus- ja keskkonnakaitselised väärtused on tema jaoks olulisemad majanduslikust tulust, loodushoiu eesmärgil on ta valmis osa metsamaast majandamisest välja jätma ning pidama vabatahtlikult lindude pesitsemise ajal raierahu. Ta ei plaani metsamaad juurde osta ega ka müüa. Samuti ei näe ta vajadust ühineda mõne metsaühistuga. Riigi tegevust erametsanduse arendamisel hindab ta negatiivselt.

Metsa loodus- ja tervisekaitselised väärtused on muutunud omaniku jaoks majanduslikust tulust olulisemateks.

Metsaomandi kasutamise eesmärgid. Tähelepanuväärne muutus, mis on metsaomanike seas toimunud võrreldes varasemate uuringute tulemustes kajastunuga, on metsaomanike vaade metsale. Kasutades ökosüsteemiteenuste kontseptsioonis (Keskkonnaministeerium 2019) kasutatavaid termineid, siis veel 2001. aastal oskas enamik metsaomanikest metsas väärtustada vaid varustavaid teenuseid ja sedagi kitsalt vaid puidutoorme allikana. Käesoleva uuringu tulemused näitavad, et tänapäeval hindavad

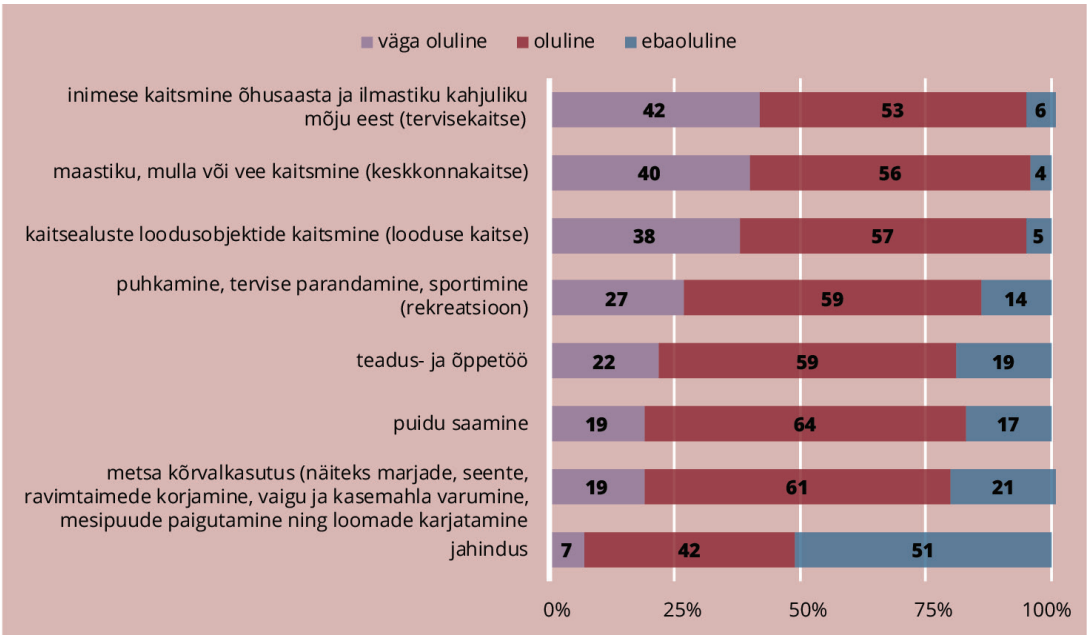

JOONIS 1. Hinnangud erinevate eesmärkide olulisusele metsaomandi kasutamisel.
Allikas: Turu-uuringute AS, Tallinna Ülikool (2019)

metsaomanikud metsas kõige enam reguleerivaid teenuseid nagu inimeste tervise ja keskkonna kaitsmine. Nii leiab koguni 95 protsenti (*väga oluline* ja *oluline* vastanute summa) küsitletutest, et metsa kasutamise peamine eesmärk on kaitsta inimesi õhusaaste ja ilmastiku kahjulike mõjude eest (joonis 1). Samavõrd kõrgelt hinnatakse ka metsade keskkonnakaitselisi väärtusi maastike, mulla ja vee hoidmisel ning kaitsealuste loodusobjektide kaitsmisel. Tervise-, keskkonna- ja looduskaitseliste eesmärkide järel peavad metsaomanikud *väga oluliseks* ja *oluliseks* metsaökosüsteemide kultuurilisi teenuseid, mis toetavad tegevusi nagu puhkamine, tervise parandamine ja sportimine (86%) ning teadus- ja õppetöö (81%). Metsade varustavad teenused on jäänud käesoleva küsitluse tulemustel alles kuuendaks. Puidu saamist metsast peab *väga oluliseks* vaid 19 protsenti küsitletutest, koos *oluliseks* hinnanutega 83 protsenti metsaomanikest. See on samaväärne teiste metsaandide kogumise olulisusega, nagu näiteks marjade, seente ja ravimtaimede kogumine, vaigu ja kasemahla varumine ning loomapidamine. Teiste valdkondadega võrreldes peavad metsaomanikud jahindust kõige vähem tähtsaks metsakasutuse viisiks, koguni 51 protsenti vastanutest peab seda väheoluliseks.

Metsade ökoloogilised väärtused. Muutus metsadesse suhtumises on jälgitav mitte ühes, vaid mitmes uuringu lõigus. Nii väljendavad metsaomanikud vabatahtlikult valmidust pidada metsades raierahu lindude pesitsusajal (joonis 2).

Võime väga selgelt öelda, et sõltumata metsaomandi suurusest või omaniku juriidilisest staatusest on enamik metsaomanikest valmis metsades raierahu pidama. Suuremaid, üle 50hektarilisi metsaomandeid haldavatel omanikel on see küll teistest väiksem (85%), kuid siiski ka see on väga kõrge näitaja. Väiksemaid metsaomandeid haldavatest metsaomanikest on praktiliselt kõik valmis metsade raierahuks lindude pesitsusajal. Selline muutus metsade haldamises oleks kindlasti äärmiselt tervitatav, kuna peamiselt

Peamiselt ebaõigete metsanduslike võtete tõttu väheneb pesitsevate lindude arvukus Eesti metsades väga kiiresti.

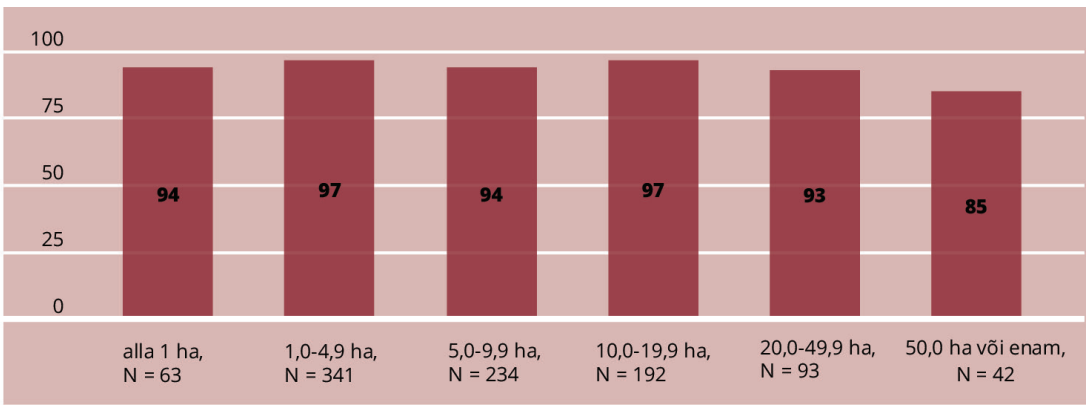

JOONIS 2. Valmidus pidada lindude pesitsemise ajal vabatahtlikult raierahu metsamaa suuruse põhjal, vastajate osakaal, kes on nõus vabatahtlikult raierahu pidama.

Allikas: Turu-uuringute AS, Tallinna Ülikool (2019)

just ebaõigete metsanduslike võtete tõttu väheneb pesitsevate lindude arvukus Eesti metsades väga kiiresti, Eesti ornitoloogiaühingu uuringute kohaselt ligikaud 60 000 paari aastas (Volke 2017).

Lindude pesitsusaegse raierahu vabatahtliku kehtestamise valmisolek on vaid üks näide metsaomanike valmidusest piirata oma tegevust. Suuremal või vähemal määral on kõik metsaomanikud valmis ökoloogilistel ja keskkonnakaitselistel eesmärkidel jätma osa oma metsamaast aktiivsest majandamisest välja (joonis 3).

Kui üldiselt on metsaomanikud rahul olukorraga, et ligikaudu 25 protsenti metsamaast on meil kaitse all, oleksid nad valmis siiski ka oma tulude vähenemisega, jättes osa metsamaast majandamisest välja. Metsaomanikke on üha enam huvitama hakanud, millised on nende metsade ökoloogilised väärtused ning nad sooviksid selle kohta saada rohkem nõustamist. Metsas tegutsemisega soovitakse pigem kasvatada reguleerivate ja kultuuriliste ökosüsteemiteenuste kvaliteeti oma kinnistutel. Praegusel hetkel on selles valdkonnas tugisüsteeme suhteliselt vähe. Metsade ökoloogiliste teenuste määramise- ja haldamisealast nõustamist on võimelised pakkuma suhteliselt vähesed inimesed Eestis, nende ettevalmistus sisuliselt puudub.

Erametsaomanikud näevad probleemina metsamaa ülesostmist välismaalaste, sh välisfirmade poolt.

Metsaomandi maksustamine. Uuringus pälvis ohtralt kriitikat erametsaomanike maksustamine. Põhiline murekoht on erametsaomanike arvates füüsiliste ja juriidiliste isikute ebavõrdne kohtlemine ja erametsaomanike ebaproportsionaalselt kõrge maksustamine. Metsandus on pika perspektiiviga valdkond, kus omanik võib sõltuvalt puuliigist pärast raiet saada puidu müügist tulu alles iga 50–60 aasta järel. Püsiv maamaksukohustus seab aga metsa omamise ja majandamise majandusliku jätkusuutlikkuse ja mõttekuse küsimärgi alla ning lisasurve puidu realiseerimisele. Metsaomanikud on keskkonnakaitseliste väärtushinnangute

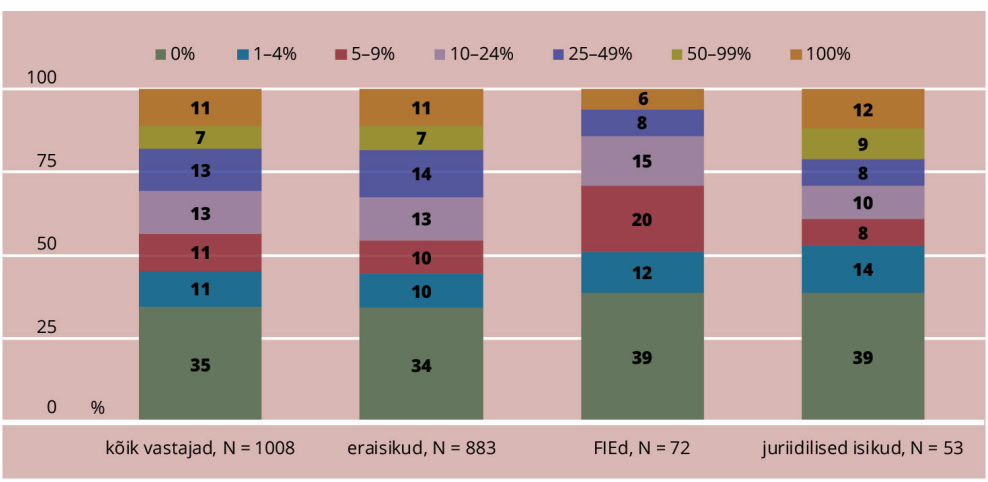

JOONIS 3. Kui suure osa oma metsamaast oleksite valmis loodushoiu nimel majandamisest välja jätma?

Allikas: Turu-uuringute AS, Tallinna Ülikool (2019)

Pilt on illustratiivne

Foto: Jüri Pere / RMK fotopank

ja majandusliku õigluse sümbioosina pakkunud välja regulatsiooni, mille kohaselt oleks erametsaomanikul õigus määrata piiramata ajaks reservaatalasid, mille pealt maamaksu ei oleks tarvis tasuda. Antud aladel oleks välistatud tehnikaga liikumine, puidu (ka lamapuidu) varumine ja metsa istutamine.

Samuti peetakse ebaõiglaseks eraisikust metsaomaniku puidumüügi tulumaksuga maksustamist, sest raietega saadav ühekordne tulu ei pruugi mitmekümne aasta järel korvata väiksema metsamaa pindalaga omanikule maksudeks ja metsa majandamiseks kuluvat ressurssi.

Metsamaa müük välismaalastele ja suurfirmadele. Erametsaomanikud näevad probleemina metsamaa ülesostmist välismaalaste, sh välisfirmade poolt. Riigi vaatevinklist on metsamaa välisomandisse liikumises mitu ohtu. Esiteks on riigikaitselised riskid välisomanike puhul suuremad. Teiseks suurendab metsamaa koondumine suurte firmade kätte metsa majandamise intensiivsust, vähendades seega nii metsade puiduvaru kui ka ohustades nende elurikkust. Sel põhjusel on riik pidanud oluliseks toetada eelkõige väiksema metsaomandiga erametsaomanikke (Metsaseadus 2006, § 10). Metsade kui ühe rahvusmaastiku liikumine välismaisesse omandisse on uuringu põhjal metsaomanikele ka emotsionaalselt valus.

KOKKUVÕTE. Vaadates metsaomanike seisukohti metsades toimuva suhtes, kerkib üles paratamatu küsimus, kes esindab metsaomanike huve avalikkuses. Metsaomanikud tunnevad, et metsades toimuva üle peetav arutelu teeb neile liiga, kuna metsades toimuvat esitletakse liigse emotsionaalsusega. Metsaomanikud on samuti kriitilised riikliku metsapoliitika suhtes, peamiselt vaid lageraietepõhine metsade majandamine on vastuolus enamiku metsaomanike vaadetega metsale. Just lageraied on need, mis tavainimesi metsades toimuva juures kõige enam ärritavad. Metsaomanikud tajuvad aga ebaõiglusena, et kõiki neid seostatakse sellise majandamisviisiga. Eesti metsade seisu ja nende majandamisviiside

vastu tunneb huvi kogu ühiskond ning on oluline, et pilt metsas toimuva kohta oleks võimalikult adekvaatne. Seega võiks metsaühistud võtta suurema vastutuse ja toimida ka metsaomanike huvikaitseorganisatsioonidena. Vahetult metsaomanikke nõustades on just neil parim ülevaade, mida metsaomanikud kõige olulisemaks peavad. Seni kuni metsaomanike huvid ei kattu metsaühistute huvidega, peame tõdema – nagu näitab käesolev uuring –, et 67 protsenti metsaomanikest ei kavatse ühistutega liituda. Ometi näeb riik just metsaühistuid peamiste partneritena riikliku erametsanduspoliitika elluviimiseks. Valdav osa metsaomanikke majandab oma metsi heaperemehelikult, hoolib nende seisundist ja soovib nende üle uhke olla. Sellisena võiksid nad ka ühiskonnas meie metsade hooldajatena väärtustatud olla.

Artikkel on kirjutatud valdavalt toetudes uuringu aruandele, seega on artikli valmimisele kaasa aidanud ka Silja Lassur Tallinna Ülikoolist, Vaike Vainu Turu-uuringute ASist ning Indrek Jakobson ja Irje Möldre Sihtasutusest Erametsakeskus.

KASUTATUD ALLIKAD

KESKKONNAMINISTEERIUM. (2019). Looduse hüved ehk ökosüsteemiteenused. – https://www.envir.ee/et/looduse-huved-ehk-okosusteemiteenused.

METSAKAITSE- JA METSAUUENDUSKESKUS. (2001). Metsandusliku nõuande vajaduse analüüs ja metsandusliku nõuande strateegia väljatöötamine.

METSASEADUS. (2006). – RT I, 13.03.2019, 61. – https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019061.

OÜ EESTI METSAKESKUS. (2012). Metsaomanike kavatsuste uuring 2011. Tartu.

TURU-UURINGUTE AS. (2008). Metsa mitmekülgne kasutamine 2008. Tallinn.

TURU-UURINGUTE AS, TALLINNA ÜLIKOOL. (2019). Erametsaomanike küsitlusuuring. Mai-juuni. – https://www.eramets.ee/wp-content/uploads/2019/10/Erametsaomanike-uuringu-2019-aruanne.pdf.

VOLKE, V. (2017). Eesti metsadest on kadunud 60 000 linnupaari aastas. Eesti Ornitoloogiaühing.